

IV. NOTY O KSIĄŻKACH

Noty zestawili: Ewa Białek, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Marta Nowosad-Bakalarczyk

Sara Akram, *Narracja o wojnie w reportażach Wojciecha Jagielskiego. Perspektywa lingwistyczno-kulturowa*, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2024, 565 s.

Monografia ukazuje kluczowe dla twórczości reportażowej Wojciecha Jagielskiego pojęcie wojny. Na bazie ośmiu jego reportaży książkowych autorka dokonuje dekonstrukcji tego pojęcia w analizie uporządkowanej według sześciu kategorii narracyjnych: zdarzenie, przestrzeń, czas, podmiot, punkt widzenia, wartości. Pozwoliły one ukazać skomplikowaną i wielowymiarową naturę wojny. W części teoretyczno-opisowej zostały zaprezentowane: (1) refleksje nt. 'narracji' obecne w badaniach literaturoznawczych, historiograficznych, tożsamości jednostki, psychologicznych i językoznawczych, w tym zmiany jej rozumienia oraz dzisiejsza użyteczność metodologiczna; (2) analiza *narracji* przeprowadzona na podstawie danych językowych (leksykograficznych i kontekstowych); (3) kategorie narracyjne (badania naukowe na ich temat oraz wykładniki językowe); (4) reportaż jako gatunek wypowiedzi (rys historyczny, wyznaczniki gatunkowe, w tym relacje między reportażem a narracją); (5) sylweta W. Jagielskiego, zagadnienia warsztatu pracy, zasady etyczne, sposób rozumienia reportażu przez autora. Część analityczna opracowania obejmuje sześć bardzo obszernych rozdziałów traktujących o poszczególnych, wyodrębnionych kategoriach narracyjnych. W ramach każdego z nich dokonano dalszych podziałów porządkujących wywód, zarazem oddających problemy ujawnione w toku analizy materiału językowego. I tak w rozdziale dotyczącym wojny jako zdarzenia (6) uwzględniono nie tylko działania zbrojne, ale też rewolucję, zamachy i ucieczkę przed wojną. Z kolei w opisie przestrzeni (7) i czasu (8) ukazano nie tylko miejsca i czas działań wojennych, ale także przestrzenie etniczne i przestrzenie aksjologiczne (Europa, Wschód) oraz specyficzne wyobrażenia czasu (zapętlony, symboliczny). Nad poziomem zdarzenia nadbudowane zostaje doświadczenie ludzkie – podmiot uwikłany w wojnę. Ukazują go kolejne rozdziały książki przedstawiające: różne typy podmiotów (9), skorelowane z nimi punkty widzenia (uczestników walki, uchodźców, matki, bohatera, reportera) oraz wartości (i antywartości) bohatera i reportera (11).

Publikacja stanowi ważny wkład w rozwój lingwistyki kulturowej ze względu zarówno na podjętą tematykę, jak i zastosowane narzędzia analityczne. Powinna zainteresować badaczy szeroko rozumianej humanistyki. [MNB]

Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów, t. 3. *Demokracja*, red. Jerzy Bartmiński, Monika Grzeszczak, Alena Rudenka, Lublin–Warszawa: Instytut Slawistyki PAN, Fundacja Slawistyczna, Wydawnictwo UMCS 2024, 556 s.

Opublikowany w 2024 roku 7. tom *Leksykonu aksjologicznego Słowian i ich sąsiadów* (LASiS) poświęcono DEMOKRACJI, sztandarowej idei Unii Europejskiej, jednemu

z kluczowych pojęć społeczno-politycznych charakteryzujących okres transformacji systemowej (ustrojowej) państw Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej, mających za sobą doświadczenia systemu komunistycznego.

Monografia licząca 556 s. jest wspólnym projektem wydawniczym Instytutu Językoznawstwa i Literaturoznawstwa UMCS, Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk i Fundacji Sławistycznej. Redaktorami tomu są: śp. prof. dr hab. Jerzy Bartmiński (UMCS), dr Monika Grzeszczak (KUL), prof. dr hab. Alena Rudenka (IS PAN). Przygotowanie tomu zainicjował w 2021 roku prof. Jerzy Bartmiński, twórca Lubelskiej Szkoły Etnolingwistycznej, założyciel i wieloletni kierownik konwersatorium EUROJOS, redaktor naczelny leksykonu LASiS (wcześniejsze tomy poświęcone były konceptom: DOM, EUROPA, PRACA, WOLNOŚĆ, HONOR). Tom 7. *Demokracja* otwiera artykuł prof. Jerzego Bartmińskiego przybliżający koncepcję LASiS i zatytułowany *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów – co zawiera, na jakich zasadach się opiera, dla kogo jest przeznaczony?*. Po nim następuje *Koncept DEMOKRACJA w lingwokulturach słowiańskich, europejskich niestowiańskich i pozaeuropejskich* – tekst trojga redaktorów, w którym została omówiona zawartość leksykonu, dokonano też komparacji konceptu w różnych lingwokulturach. W kolejności publikowane są paralelne analizy semantyczne konceptu DEMOKRACJA w 14 językach: w siedmiu słowiańskich (polski, czeski; rosyjski, białoruski; bułgarski, serbski, chorwacki) oraz w siedmiu innych – europejskich (starogrecki, litewski, duński, niemiecki, francuski) i pozaeuropejskich (angielski amerykański, afrykański język hausa). Publikacja przynosi łącznie 17 artykułów opracowanych przez badaczy z Polski (Lublina, Poznania, Warszawy, Wrocławia) i zagranicy (Białorusi, Czech, Serbii, Bułgarii, Belgii, Litwy, USA), którzy analizowali tytułowe zagadnienie według metodologii S-A-T (system – ankieta – tekst). [EB]

Słownik stereotypów i symboli ludowych, t. 3. *Zwierzęta cz. 1. Zwierzęta domowe*
Koncepcja całości: Jerzy Bartmiński, redakcja: Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, zastępca redaktora: Katarzyna Prorok, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2024, 629 s.

W 2024 roku w Wydawnictwie UMCS ukazał się kolejny, opracowany przez zespół lubelskich etnolingwistów tom *Słownika stereotypów i symboli ludowych* – tym razem poświęcony *Zwierzętom*. Przedsięwzięcie jest kontynuacją zakrojonej na lata zespołowej pracy badawczej, rozpoczętej w 1976 roku w środowisku lubelskim z inicjatywy Profesora Jerzego Bartmińskiego. Całość, realizowaną w porządku biblijnego stwarzania świata, zaplanowano na 7 tomów: I. *Kosmos*, II. *Rośliny*, III. *Zwierzęta*, IV. *Człowiek*, V. *Społeczeństwo*, VI. *Religia*, VII. *Czas, przestrzeń, miary, kolory*. Dotychczas ukazały się dwa pierwsze tomy: tom I – *Kosmos* (cz. 1. *Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie* – 1996; cz. 2. *Ziemia, woda, podziemie* – 1999; cz. 3. *Meteorologia* – 2012; cz. 4. *Świat, światło, metale* – 2012) oraz tom II – *Rośliny* (cz. 1. *Zboża* – 2012; cz. 2. *Warzywa, przyprawy, rośliny przemysłowe* – 2018; cz. 3. *Zioła* – 2019; cz. 4 – *Kwiaty* – 2019; cz. 5 – *Drzewa owocowe i iglaste* – 2020; cz. 6 – *Drzewa liściaste* – 2021; cz. 7 – *Krzewy i krzewinki* – 2022).

Tom III *Zwierzęta*, podobnie jak tomy wcześniejsze, jest publikacją przygotowywaną zespołowo. Całość zrealizowano według koncepcji teoretycznej i metodologicznej Profesora Jerzego Bartmińskiego, który zaplanował układ wydawnictwa, podział na poszczególne części oraz wstępną listę haseł. W tomie *Zwierzęta*, a dokładniej w jego opublikowanej części pierwszej pn. *Zwierzęta domowe*, znalazło się 25 haseł: *bydło, krowa, jałówka, byk, wół, cielę, koń, maskara konia, kobyła, kłacz, źrebię, świnia, świnio bicie, wieprz, knur, prosię, koza, maskara kozy, kozioł, podkoziolatek, kozłę, owca, baran, jagnię, osioł*. Autorkami haseł w tomie są: dr Olga Kielak i dr Katarzyna Prorok. Informacje o dotychczas opublikowanych

tomach słownika, jak też częściach, które są w przygotowaniu można znaleźć na stronie www.ssisl.umcs.pl. [SNB]

Kamien' v jazyke i kul'ture. Narodnaja mineralogija: leksika, sjužety, ritualy. Monografija, red. nacz.: E.L. Berezovič i A.V. Černyh, S.Ju. Koroljova, I.I. Rusinova, V.S. Kučko, Sankt-Peterburg: Mamatov 2024, 440 s.

Monografia poświęcona jest mineralogii ludowej, która łączy w sobie wyobrażenia o wszystkim, co naiwna świadomość określa mianem „kamienia” (minerały, mineraloidy, substancje biogenne, skały). Wyobrażenia te mają odzwierciedlenie w nominacjach językowych, w tekstach folkloru ustnego, w wierzeniach, praktykach rytualnych, sztuce obróbki kamienia itp. Autorzy zwracają szczególną uwagę na związane z mineralogią tradycje językowe i kulturowe Uralu i Rosji. Całość oparta jest na różnorodnych źródłach językowych, folklorystycznych i etnograficznych – zarówno terenowych, jak też archiwalnych i drukowanych. Większość materiałów wcześniej nie była publikowana, a więc czytelnik ma możliwość zapoznać się z nimi po raz pierwszy. Publikacja przeznaczona jest dla językoznawców, folklorystów, historyków, etnografów, antropologów oraz dla wszystkich, którzy są zainteresowani szeroko pojętą mineralogią ludową. [SNB]

Surikova Oles'ja D., Tolstaja Svetlana M., *Pričitanija Severnogo kraja E.V. Barsowa: Issledovanija i materialy k slovar'ju*, Moskva: Indrik 2024, 694 s.

Książka poświęcona jest słynnemu zbiorowi „Pričitanija Severnogo kraja” autorstwa Je.W. Barsowa, wydanemu w drugiej połowie XIX wieku, zawierającemu lamentsy weselne, pogrzebowe i poborowe, spisane w guberni ołonieckiej. W pierwszej części książki omawiana jest poetyka lamentów, charakterystyczne dla nich motywy, obrazy i koncepty (świat panny młodej, śmierć, melancholia, wojna, świat przedmiotów, kategorie czasu i miejsca, mężczyzna i kobieta itp.), struktura komunikacyjna tekstów, ich rytm oraz onomastyka. Część druga poświęcona jest zbiorowi Barsowa jako źródłu językoznawczemu: rekonstrukcji semantycznej i etymologii poszczególnych leksemów, cechom fonetycznym, słowotwórczym i gramatycznym lamentów oraz charakterystycznym dla nich złożonym nominacjom (tzw. binomom). Część trzecia zawiera materiały do słownika lamentów (litery A–G), słownika całego korpusu tekstów (z podaniem częstotliwości występowania leksemów), indeksu odwrotnego form wyrazowych, spisu binomów, a także bibliografię prac poświęconych zbiorowi Je.W. Barsowa. Książka adresowana jest do badaczy języka folkloru, dialektologów, etnolingwistów, folklorystów, a także do wszystkich zainteresowanych językiem i tradycyjną kulturą duchową północnej Rosji. [SNB]

Volgo-dvinskie meždureč'e i Beloezerskij kraj: Istorija i kul'tura regionov po lingvističeskim danym, pod obščej red. O.V. Miščenko, L.A. Feoktistovoj, Ju.A. Krivoščapovoj, Ekaterinburg-Moskva: Kabinetnyj učenij 2025, 692 s. [Trudy Toponimističeskoj ekspedicii].

Książka przynosi najnowsze wydanie serii „Trudy Toponimističeskoj ekspedicii”. Jest to historyczno-językowe i etnolingwistyczne studium słownictwa i onomastyki rosyjskiej północy i obwodu kostromskiego, opracowane przez zespół językoznawców wchodzących w skład szkoły badawczej stworzonej przez profesora Aleksandra Matwiejewa i związanych z Katedrą Języka Rosyjskiego, Językoznawstwa Ogólnego i Komunikacji Językowej

Uralskiego Uniwersytetu Federalnego. Badania zawarte w publikacji opierają się na materiałach terenowych zespołu Ekspedycji Toponimicznej, rozpoczętej ponad 60 lat temu i do dziś kontynuowanej. Podstawę tej pracy stanowią materiały zebrane w regionach kluczowych dla historii językowej europejskiej części północy Rosji, tzn. w międzyrzeczu Wołgi i Dwiny oraz w rejonie Jeziora Białego. Badanie przeprowadzono na szerokim tle językowym i kulturowym – z wykorzystaniem faktów językowych pokrewnych (i nie tylko) dialektów rosyjskich, języków słowiańskich i ugrofińskich. W książce zaprezentowano analizę zarówno formacji oryginalnych, jak i zapożyczeń, które pojawiły się w badanych dialektach w wyniku kontaktów etniczno-językowych rosyjsko-ugrofińskich. [SNB]